

יצוין שיש אומרים שאין צריך להזכיר בהתראה את הלאו אלא די להתרותו שהוא עובר עבירה, או להזכיר שם האיסור אך לאו דוקא את ה'לאו' שבתורה – ע' ערוך לנר כאן (ד"ה קסבריי), ובדבריו בשו"ת בנין ציון החדשות (קלד) בדעת הרמב"ם הל' סנהדרין יב. וכ"כ במראה הפנים (ירושלמי סנהדרין ז,ה); מנחת חינוך (לב, רט). ואולם דעת כמה ראשונים (ענתוס' ריש מו"ק ב: תורי"ד שבת קלח. ועוד) אינה כן.

דף ה

'האוכל לחם קלי וכרמל לוקה שלש...' – אבל האוכל לחם לבדו אינו מתחייב אף משום 'קלי' ו'כרמל' [וכ"כ הרמב"ם מאכלות אסורות י,ג], אעפ"י שלחם זה היה מקודם לכן קלי וכרמל, מכל מקום משנקרם פניו בתנור ונעשה 'לחם', פקעו ממנו האיסורים הקודמים (עפ"י אחיעזר יו"ד לט). ואין הכוונה שהאיסור הנוכחי מפקיע את האיסור הקודם [כי אדרבה, בכל מקום הסברה הפוכה, שאין איסור חדש חל על איסור קודם, וכפי שתמה הגרצ"פ פרנק], אלא הכוונה שאיסור 'חדש' חל רק על שמות מסוימים, שהם 'לחם' או 'קלי' או 'כרמל', ולו יצוייר שלא יהא על התבואה חלות שם של אחד משלש אלו – אין זה חפצא שנאסר בחדש. (עפ"י ברכת מרדכי ח"ב טו, יז). ואולם יש סוברים שגם תבואה חדשה שאינה מאחת משלש שמות הללו – אסורה (עפ"י באור הגרי"פ פערלא לרס"ג ל"ת קסד – עפ"י לשונות הראשונים. וע' גם בהר צבי יו"ד רלט – ושם כתב לחלוק על האחיעזר ודעתו שלא נפקע האיסורים הקודמים כשנעשה לחם. וע' אור שמח מאכ"א י,ב; זרע אברהם יג,ד).

– כאן פרש"י 'קלי' ו'כרמל' – שניהם גרעינים, אלא שזה הובהב באש ונקלה וזה לא נקלה ועדיין הגרעין רך ומלא.

ובפרשת אמור פרש רש"י 'קלי' – קמח קלוי. וזהו שאמרו כאן שהקלי נשתנה – שהרי נשתנה מגרעין לקמח. ואולם מה שאמרו 'מה לקלי וכרמל דאיתנהון בעיניהון' אינו מובן, הלא ה'קלי' היינו קמח – וצריך לדחוק שכלפי לחם שנשתנה לגמרי לפנים חדשות, נקרא הקמח הקלוי 'בעין', הגם שאינו בעין ממש כמו כרמל.

ובספר החינוך (שה) פרש 'כרמל' – תבואה הקלויה בשבלים [בניגוד ל'קלי' שהוא גרעין שנקלה לאחר הוצאתו מן השבולת]. ולשיטה זו יש דוחק בפירוש הסוגיא; במה שאמרו שהקלי נתרבה אצל מנחות וכרמל לא, והלא גם הכרמל הוא קלוי והרי הגרעינים כשרים למנחות – צריך לפרש לפי שלא נתרבה אצל מנחות כשהגרעין עם השיבולת. ומה שאמרו שהכרמל לא נשתנה והקלי נשתנה – אין הפירוש שנשתנה ע"י האור, שהרי גם הכרמל קלוי באש, אלא הכרמל לא נשתנה כיון שהוא עדיין בשבלים, שלא כקלי שכבר הוסר מהשבולת (עפ"י שבט הלוי ח"ה קונטרס המצוות ג).

'... שהרי בתו מאנוסתו הן הן גופי תורה ולא לימדה הכתוב אלא מגזרה שוה'. לא אמר 'לא למדנה' אלא 'לא לימדה הכתוב' – כי אלו הדברים כולם קבלה מהשליח עליו השלום וממנו למדנום בקבלה, אלא ששתק הכתוב מלזכרה מפני שיכולה להילמד בגזרה שוה (עפ"י ספר המצוות לרמב"ם, ל"ת שלו).

וע"ע שם בשורש ב ששיטתו לחלק בין גזרה שוה הבאה לחדש דין שלא נמסר בקבלה, שלא הזכירו בגמרא בפרוש שהוא דין תורה – דין זה אינו אלא מ'דברי סופרים' [מ'מ מדרבנן ממש ו"מ שהוא דין תורה אלא שנקרא 'דברי סופרים' כי החכמים הם

שפרשוה לנו, ולכך אין מונים אותו הדין במנין המצוות. ע' מגלת אסתר שם; זוהר הרקיע בהקדמה; מ"מ וכס"מ ריש הל' אישות; ספר החינוך קצה], ובין ג"ש במקום שעצם הדין נלמד בקבלה, כגון אלו שבענינו, שעל כן איסור בתו נמנה במנין המצוות. ואין כן דעת הרמב"ן (בהשגות על ספח"מ, שורש ב), אלא כל גזרה שוה כתורה שלמה היא וכגוף תורה לכל דבר (וערש"י כתובות ג. ד"ה שווייה; גטין לג. ד"ה בעילת; סנהדרין עג. ד"ה היקישא).

'המפטם את השמן ללמוד בו או למוסרו לציבור – פטור. לסוך בו – חייב. אף על פי שאין לציבור צורך בשמן זה שהרי לא נשתמשו אלא בשמן שעשה משה, מכל מקום למדנו מקטורת שאם עשה למוסרו לציבור – פטור (עפ"י שיטה-מקובצת בשם התוס'. ועתוס' נזיר מז.). וכן בעושה להתלמד, הגם שאין בלימוד זה צורך מעשי, מכל מקום כיון שעושה כדי ללמוד צורת המצוה, כיצד נעשה השמן בימי משה – יש בזה היתר ד'להתלמד', שהוא ענין לימוד תורה.

ומזה יש להוכיח לענין איסור עשיית צורת המשכן והמנורה וכדומה, שהתירו (בע"ז מג) כשעושה להתלמד – מותר אף בזמן הזה, הגם שעושה שלא כפי צורת הבנין שלעתידי לבוא – כי גם לידע מה שנעשה בעבר הוא בכלל 'להתלמד' ולא רק לצורך מעשי.

אמנם מדברי הרמב"ם (כלי המקדש א, ד) נראה שאין כאן היתר מיוחד של 'מסירה לציבור' או 'להתלמד', אלא כל שלא נעשה על מנת לסוך בו אלא לצורך אחר, כגון שעושה למוסרו לאדם אחר או לעשות זכר בעלמא לשמן המשחה, פטור. [ולדבריו אין ראייה מכאן שגם לידע מה שנעשה בעבר, בכלל 'להתלמד' הוא. אולם אין הכרח ואין צורך לומר שהרמב"ם יחלוק על סברת התוס' שגם זה בכלל 'להתלמד'] (עפ"י אגרות משה י"ד ח"ג לג. והורה שם דלא כדעת 'שלמת חיים' שכתב שאין בכלל 'להתלמד' כל שאין בדבר צורך מעשי. וע"ע במנחת חינוך קט, ב; חדושים ובאורים).

'תנא מניינא קמ"ל? – תנא הא קא קשיא ליה, אימא קנה בשם כקנמן בשם...' פירוש, לכך סיכם התנא המנין, כי לולא כן היה ניתן לפרש לשון התנא כלשון הכתוב, ויתפרש 'קנה בשם חמשים ומאתים' – כלומר מחציתו [ובפרט לפי מה שהעתיק הכסף-משנה (כלי המקדש א) הברייתא כלשון הכתוב ממש, 'קנמן בשם מחציתו חמשים ומאתים'] (חדושים ובאורים א, ט. וע"ע ערוך לנר. ומצינו בכ"מ שדרך התנא לנקוט לשון הכתוב וסגנונו. ע"ע במובא במכות ב. וסנהדרין צב.).

(ע"ב) 'ומי הוה שמן המשחה והתניא משנגנו ארון נגנו... וצלוחית שמן המשחה...' טעם הדבר שלא עשו שמן המשחה כל ימי בית שני – לפי שלא נצטוו לעשותו לדורות אלא משה בלבד נצטוו לעשותו, וכמו שאמרו לעיל שאותו שמן שעשה משה יהיה קיים לעתיד לבוא, ובו ימשחו (וכן הלשון בברייתא דלעיל 'לפי שאין חייבין אלא על סיכת שמן המשחה שעשה משה בלבד'). ואם תאמר, אם כן מדוע מנה הרמב"ם עשיית השמן במצות עשה, והלא פלל פלל לנו הרמב"ם (בספר המצוות שורש ג) שאין למנות במנין המצוות אותן הנהגות לשעתן בלבד ולא לדורות? – יש לומר לפי שבכלל מצוה זו הוא לשמור על השמן הזה ולא לאבדו, שנאמר יהיה זה לי לדרתיכם – הלכך מצות עשה היא שנוהגת לדורות. וכן בכלל המצוה למשוח את הכהנים והמלכים לדורות. [ומה שהביא הרמב"ם את כל מעשה השמן, כמויות הסימנים ודרך עשייתו – משום שיש נפקותא בדבר לדורות, לענין לאו דבמתכנתו לא תעשו כמהו] (עפ"י מנחת חינוך קו, א ג ט; ערוך לנר).

'אתיא שם שם אתיא דורות דורות...' פירוש, מן המקראות דרשו שדברים הללו צריכים להיות

מונחים עם הארון, ואכן היו עמו בבית קדשי הקדשים, וממילא משנגזו הארון הוצרכו גם הם להיגזו עמו (עפ"י תוספתא יומא ב, יג; גבורות ארי במלואים שם נב [ותו"י שם]. וע"ע ב'חדושי הגר"ח על הש"ס' שם).

תני חדא, בתחלה מציק שמן על ראשו ואחר כך נותן לו שמן בין ריסי עיניו... ויצק משמן המשחה על ראש אהרן...'. הכל מתייחס למשיחת כהן, אבל במלך לא נאמרה יציקה אלא משיחה על ראשו כמין גזר בלבד (כן מתבאר מדברי הרמב"ם הל' כלי המקדש א, ז והל' מלכים ספ"א).

ועדיין היה אהרן דואג שמא משה לא מעל ואני מעלתי...'. שאף על פי שכבר ניתן השמן על ראשו, לא יצא מידי מעילה כל עוד הוא עליו [אעפ"י שירד מראשו לזקנו], כמו שדרשו להלן ז.

האי מאן דבעי לידע אי משכא שתא אי לא... אי מצלח עיסקי אי לא... ולא מילתא היא...'. על עניני איסור 'לא תנחשו' ועשיית סימנים, חילוקי הדינים והשיטות – ע' בפירושו הרמב"ן יב, ו; עשרה מאמרות חקור הדין ד, ז. וע"ע במובא ביוסף דעת חולין צה.

*

זוראיתי רבותינו נהגו ליקח הכוס הראשון לזרוק ולשבור, ולא זכיתי לשאול מזהן טעמא מאי, למה דוקא כוס ראשון. ונ"ל קצת טעמא, כיון דיש עתה שני כוסות, טוב ליקח לשבת [כוס] של אירוסין כי כוס [של] נישואין אתייהא לגמר הזיווג ומברכין ודהתקין לו ממנו בניין עד עד' (כתובות ח). לכן אין סברא לשבר כוס [של] נישואין שמורה ח"ו [שבירת] הבניין, כי אמרינן **סימנא מילתא היא** כדאיתא בהוריות (יב). עיין במרדכי בהלכות יום הכפורים (יומא תשכג). וכן אגן עבדינן גם כן בנישואין כמה סימנים המורים (כצ"ל) על ענייני הצלחה כגון האבוקות בשעת המי"ן המורה לאורה ולשמחה, וכן תחת השמים והכוכבים כלומר כה יהיה זרעוכם ככוכבי השמים, וכן [ה]חייטים שזורקין על ראשם ואומרים פרו ורבו' (מתוך שו"ת מהר"ם מינץ קט).

דף ו

אמר להו רב משרשיא לבניה: כי בעיתו למיזל למגמר קמיה רבכון... וכי יתביתו... טב גילדנא סריא למיכל מכותחא דרמי כיפי'. לפי הענין נראה שצוה רב משרשיא לבניו הנהגות להצלחת הלימוד. ונראה שגם המניעה מאכילת כותח משום הלימוד היא, שהכותח מטמטם את הלב, כמו שהביא רש"י מפסחים. ולפי דרכנו למדנו לשאר מאכלים ופעולות המסייעים לפתיחת הלב, לשיפור הריכוז או הזכרון, שראוי ללמוד תורה לאכלם ולעשותם, וכדברי רבא (בהוריות יג): 'חמרא וריחני – פקחין', וכן להמנע מהפכם, כמו שאמרו (שם) אודות שמן זית שהוא משיב לימוד של שבעים שנה והפכו הוית ושאר דברים.

אקילקי דמתא מחסיא ולא אפדני דפומבדיתא' – לפי שאין מצויה בפומבדיתא תרבות הגונה. ערש"י). וכבר הראו ראשונים בכמה מקומות אודות תכסיסי ערמה ורמאות שהיו מצויים בעיר זו; ע' כתובות פב. 'מסתפינא דעבדת לי כדעביד פומבדיתאה רמאה'; ב"ב מו. 'אל אביי לרבא: תא אחוי לך רמאי דפומבדיתא'. ע"ע רש"י כתובות שם ותוס' ב"ב נב: ד"ה ר"א; רא"ש ע"ו (סט. ובשו"ת יט, א). ויש לרמוז בשם המקום כענין שאמרו 'שמא גרים': פומבדיתא – פום בדיתא, פה דובר בדיה.